

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

Lietuvių literatūros tyrinėtojas ir eseistas Regimantas Tamošaitis pastebi, kad namai yra ne tiek fizinė erdvė, kiek žmogiškųjų santykių kūrimosi vieta. Ir jūs patys jau esate patyrę, kad tai ne tik vieta, bet ir patys artimiausi žmonės, su kuriais sutinkamas, patiriamas ir palydimas gyvenimas. Ne veltui žemaičiai namus taikliai vadina „gyvenimu“. Taigi namai žmogui yra gyvybiškai svarbi erdvė, kurioje fiziškai ir dvasiškai augama, bręstama, todėl nuo seniausių laikų namų samprata turi daug simbolinių reikšmių, yra tapusi archetipu (žr. *Naudingos nuorodos*), apimančiu ne tik atskiro žmogaus, bet ir šeimos, giminės patirtį. Šioje pamokoje, skaitydami lietuvių kūrėjų tekstus, ieškosime atsakymų į klausimus, kokia yra tradicinė lietuvių namų samprata, ką žmogui reiškia namai, ką praranda ir atranda žmogus, išėjęs iš namų.

 1 užduotis. Pamąstykite ir užrašykite 7-10 žodžių (ar posakių), kurie jums labiausiai siejasi su sąvoka *namai*.

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

2 užduotis. Perskaitykite ištrauką iš Viktorijos Daujotytės esė apie tėviškę ir bendradarbiaudami atsakykite į klausimus, atlikite užduotį.

Algimantas Kunčius. *Reminiscencijos („Reminiscences“)*. Klovainiai, 1979 m.

Pasaulėjauta – jausminis žmogaus santykis su aplinka.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodynas“

Apie tėviškę

Lietuvių pasaulėjautos pagrindai klostėsi žmogui gyvenant namuose, sodyboje, apsuptoje senų medžių, tarsi saugančių protėvių dvasias. Toje pačioje vietoje gyveno kartų kartos. <...> Tėviškė – tai gimtoji vieta, gimtieji namai, gimtinė. Tėviškė – tai tėvų skirtoji, prigimtoji žmogaus vieta. Vieta, kurioje jis pradeda būti, palengva suvokia save, susipažįsta su kitais. Tėviškė – tai atskira erdvė, kurioje ypatingu būdu sugyvena žmonės, medžiai, daiktai, o kosminės jėgos įgyja jaukų pastovumą: pro to paties medžio viršūnę kasdien pateka saulė, o už to kalnelio nusileidžia, toje pat vietoje virš stogo kraigo kasmet, laukiant šventų Kūčių vakarienės, pasirodo Vakarinė žvaigždė. Tėviškė – tai vienintelė žmogaus vieta, kur viskas yra ne tik pažįstama, bet ir turi tik jam vienam žinomą ir jam tepriklausančią prasmę. Tėviškė – tai saugiausia žmogaus vieta, kur jį tarsi supa ir gaubia artimumo, jaukumo dvasia.

Tėviškė – tai padidinti žmogaus namai, nes tėviškė yra ir tas kelias, kuriuo iš namų išėjini, net pats išėjimas, dar labiau – sugrįžimas. Tėviškės jausmas sakyte sako mums, kad nesame vieni, atskiri, o surišti, susieti ne tik su kartu esančiais, bet ir su tais, kurie gyveno prieš mus ir gyvens po mūsų. Tėviškėje susitinka mirusieji ir gyvieji. Pastovumo ir gyvenimo teisingumo jausmas per amžius palaikė lietuvių jėgas, teikė tvirtybės tėviškei iš paskutiniųjų ginti.

Viktorija Daujotytė „Apie tėviškę“

Klausimai ir užduotys

1. Kokia šio teksto tema?
2. Kaip, pasak literatūros tyrinėtojos, klostėsi lietuvių pasaulėjautos pagrindai?
3. Kas, anot Viktorijos Daujotytės, yra tėviškė?
4. Kuo ši vieta svarbi žmogui?
5. Kuo ypatingas tėviškės jausmas?
6. Ar galima teigti, kad namai ir tėviškė yra tapačios (t. y. identiškos) sąvokos? Kodėl?
7. Kaip manote, kokių tikslų autorė rašo šį tekstą?
8. Kokia pagrindinė šio teksto mintis? Pabraukite, jūsų manymu, svarbiausią teksto sakinį ir užrašykite jį savais žodžiais.

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

3 užduotis. Perskaitykite Vytauto Mačernio eilėraštį „Antroji“ iš poetinio ciklo „Vizijos“ (1939–1943) ir bendradarbiaudami atsakykite į klausimus, atlikite užduotis.

Antroji

Žinau, kad žemėje yra vieni namai,
Kuriems dabar ateina rytas nuostabus,
Ten ilgesingai gieda prietemoj gaidžiai,
Ir ūkininko žingsniai aidi ten aplink namus.

Pasilenkiu prie žemės ir stebiu,
Kol rytmečio rasoj sudrėkusių kalvų kvėpėjime
Apsvaigsta man galva.
Tenai toli yra laukų,
Kur auga vien rugiai šviesių spalvų.
Kur triukšmo, gatvių purvinų
Nėra.

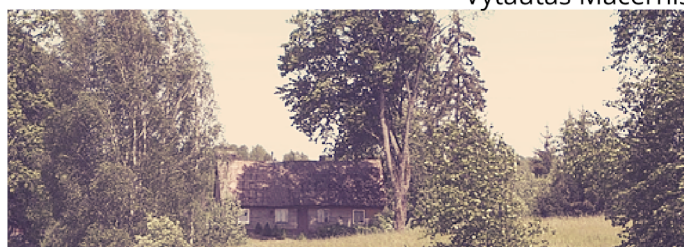
Įsiklausau:

Iš ten, kur šviečia vaiskios tolumos,
Saldus traliavimas atklysta į mane.
Ir aš matau: piemuose tarp pirštų meldą laiko
Ir pučia eidamas aukštyn upe.
Ir taip tarytum toji upė nerami,

Vingiuojanti tarp girių mėlynų, raistų ir pelkių,
Tasai traliavimas
Ligi širdies gelmių giliausių smelkias.

Aš laimės svaiguly jaučiu,
Kaip meldo paprasta daina
Pažadina iš miego slėnius ir laukus.
Išeina kažin kur nakties tamsa,
Ir kelias su miglom jos liūdesys sunkus.
Vėl slepiasi po stogais šikšnosparniai juodi,
Pabūgę rytmečio šviesos.
O aš einu vėl žemės ilgesy
Regėjimų liepsna liepsnot.

Vytautas Mačernis

Šarnelė, Vytauto Mačernio gimtinė (Plungės r., Žemaitija).
Mažeikių viešosios bibliotekos nuotrauka

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

Klausimai ir užduotys

1. Vizija – poetinis regėjimas, kuriam būdingas neišbaigtumas, fantastiškumas. Kokį įspūdį palieka perskaityta vizija? Kokių minčių, asociacijų sukelia?
2. Ką eilėraščio žmogus žino, ką jau yra supratęs? Pabraukite tokį žinojimą patvirtinančias eilutes.
3. Vizijos žmogus namų pasaulį suvokia įvairiais pojūčiais (rega, uosle, klausia, skoniu). Savais žodžiais užrašykite, ką jis mato, girdi, uodžia, kokį skonį junta.

Ką mato?

Blank notepad with a dotted top edge and an eye icon at the bottom right.

Ką girdi?

Blank notepad with a dotted top edge and an ear icon at the bottom right.

Ką uodžia?

Blank notepad with a dotted top edge and a nose icon at the bottom right.

Kokį skonį junta?

Blank notepad with a dotted top edge and a lips icon at the bottom right.

4. Kaip namų pasaulio vaizdai, kvapai, garsai, skonis paveikia eilėraščio žmogų? Kokias būsenas jis patiria?

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

5. Nuo vaikystės linkęs į susimąstymą, anksti ėmęs kelti filosofinius klausimus, savo mylimajai Bronei Vildžiūnaitei 1942 m. liepos 12 d. rašytame laiške poetas V. Mačernis atsiveria:

„Dabartiniu momentu esu pasiekęs bene šviesiausią tašką, kurį bet kada esu patyręs. Jeigu kas nors vertingo yra tiek šiapus, tiek anapus, – tai aukštosios akimirkos, kurių metu žmogus išsiskleidžia Visatos pilnatvėje. Tu klausai, kas yra gyvenimas, ir aš atsakau: aukštosios akimirkos! Jos vienos padaro žmogaus gyvenimą tikrai vertingu. O mano didžiausias troškimas yra visus išmokyti geist tų aukštųjų akimirkų.“

Tokią „aukštąją akimirką“ juntame ir „Antrojoje“ vizijoje: gimtųjų namų vaizdinys, regėjimas eilėraščio žmogui sukelia savotišką apsvaigimo būseną – dvasinę ekstazę, o piemens traliavimas „ligi širdies gelmių giliausių smelkias“. Visgi šie potyriai neužplūsta savaime – reikia aktyvių pastangų, dvasinės įtampos, susikaupimo. **Kokius dvasinius judesius, veiksmus atlieka eilėraščio žmogus, kad panirtų į palaimingą gimtųjų namų regėjimą? Stebėdami jo dvasinį vyksmą, pratęskite veiksmų seką.**

6. Vizijoje ryški opozicija tarp dviejų – *namų* ir *ne namų* – pasaulių. Namai ir visa jų aplinka pažymėti ryto, šviesos ženklais, piemens traliavimo, *ne namų* pasaulis kitoks – tai naktis, tamsa, triukšmas. Pratęsdami bendraamžių įrašus, užrašykite ženklus, susijusius su *namų* ir *ne namų* pasauliu.

 Namų pasaulis	Ne namų pasaulis
<p>„Rytas nuostabus“, „gieda prietemoj gaidžiai“, „ūkininko žingsniai aidi ten aplink namus“, kvepia rytmečio rasoj sudrėkusios kalvos, laukai, „kur auga vien rugiai šviesių spalvų“, ...</p>	<p>Triukšmas, ...</p>

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

7. Kaip manote, ką šie *namų* ir *ne namų* ženklai sako apie eilėraščio žmogaus ir paties V. Mačernio požiūrį į gimtuosius namus, kokias vertybes jie atskleidžia? Užbaikite sakinį.

Aš manau, kad _____

8. Jūsų bendraamžiai atkreipė dėmesį į kelis vizijos žodžius, kurie, jų manymu, yra svarbūs ir padeda suvokti eilėraščio prasmę: *vaiskus*, *meldas*, *traliavimas*. Žodyne raskite (žr. *Naudingos nuorodos*) ir užrašykite šių žodžių reikšmę.

Meldai ir švendrai

Meldas – ...

Vaiskus – ...

Traliuoti – ...

9. Vizijoje svarbi piemens, grojančio iš meldo pasigaminta dūdele (švilpuku, birbyne), figūra. Susipažinkite su bendraamžės komentaru ir atsakykite į 1–2 jos keliamus klausimus.

Birbynė

Kai pirmą kartą skaičiau viziją, supratau, kad V. Mačernis poetizuoja gimtuosius namus kaip ir daugelis lietuvių kūrėjų. Visgi piemu ir tas jo traliavimas, paprasta meldo daina suintrigavo. Esu vaikystėje iš šiaudo pasidariusi dūdelę. Internetu radau ir pasiklausiau Sauliaus Petreikio birbynės garso ir dar kartą skaitydama „Antrąją“ viziją iš tiesų pajutau, kad V. Mačernis kalba apie šį tą daugiau – tai ne tik gimtųjų namų išaukštinimas, bet ir tos ypatingos būsenos, kurią patiriame susilieję su gamta, savo protėvių žeme, poetizavimas. O tiksliau – ryšio su savo gimtąja žeme atskleidimas. *Kas yra tas piemu, einantis upe aukštyn? Kodėl aukštyn? Kodėl meldo paprasta daina paveikia tamsą? Kodėl eilėraščio žmogus, apimtas ilgesio, eina „regėjimų liepsna liepsnot“? Ko jis ilgisi ir ilgėsis?*

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

10. 1939 m. kovo 6 d. laiške draugei, gimnazijos laikų meilei Danguolei Jackevičiūtei, V. Mačernis rašo: „Vizija – tai mano turtas, svajonė – tai mano dabartis, praeitis ir ateitis. Be jų aš nieko neturiu, be jų daugiau nieko ir nenoriu.“ „Antrojoje“ vizijoje poetas sukuria gimtųjų namų regėjimą. Jie taip pat yra jo turtas. Tai ne tik vieta, kur gimta, augta. Tai erdvė, teikusi kūrybinio įkvėpimo. Tomas Sakalauskas knygoje „Regėjimų naktis“ (1994) rašo: „V. Mačernis gyveno 23 metus ir 133 dienas. Šarnelėje užgimė V. Mačernio poezija: iš 209 mums žinomų jo eilėraščių – apie 200 sukurta Šarnelėje. Čia jis sustojo, čia ieškojo atsakymų, kuriuos jam kėlė neramusis pasaulis. Atsakė eilėraščiais.“ **Remdamiesi 1 užduotimi ir apibendrinami skaitytą viziją, 2–3 sakiniais parašykite, kaip gimtuosius namus matote, jaučiate, suprantate jūs, o kaip juos savo regėjime mato ir kokią jų sampratą atskleidžia V. Mačernis.**

Man gimtieji namai – tai _____

Vytautui Mačerniui gimtieji namai – tai _____

4 užduotis. Perskaitykite bendraamžio svarstymus apie gimtuosius namus. Remdamiesi V. Daujotytės esė „Apie tėviškę“, V. Mačernio „Antrąja“ vizija, 5–7 sakiniais užrašykite, apie ką skatina susimąstyti ir ką apie gimtuosius namus jums pasako ši vizija.

Vytauto Mačernio „Antroji“ vizija mane paskatino susimąstyti apie gimtųjų namų vertę. Kas yra žmogus be namų, be šeimos, giminės, ryšio su savo aplinka? Kosmopolitas, kurio namai visas pasaulis? Suprantu, jog gali nutikti taip, kad žmogus netenka namų, šeimos, galų gale užauga ir išeina kurti savo namų, savo pasaulio, bet kad ir kur jis bebūtų, jo negali apleisti vaikystės patirtys. O tada prieš akis iškyla namai. Man tai kalaitė Gufė, katė Pupa, motina, tėvas, sesuo, seneliai, dėdė ir teta, su kuriais susėdame prie šventinio stalo arba susiburiame ištikus bėdai, nelaimei. Dar jazmino krūmas dešiniajame daugiabučio šone, svaiginantis jo kvapas birželio pabaigoje, liepos po balkonu, saldus kaip medus jų kvapas, smėlio dėžė su ką tik supilta tvirtove ir iškastais gynybiniais grioveliais. Kaimynai, kiemo draugai, su kuriais žaidžiame „Aukščiau žemės“, slėpynių, kramtomąją gumą mainome į saldinius ar mašinų modeliukus. Ar galiu pamiršti šituos vaizdus? Tikriausiai ne. Nebent kokia liga paveiktų mano atmintį. Tokį saugų ir darnų pasaulį matau ir V. Mačernio „Antrojoje“ vizijoje. Čia iškyla saugus, darnus, skaidrus, rojų primenantis pasaulis, kur piemens traliavimas, „meldo paprasta daina“ iš miego žadina slėnius ir laukus, o šviesa nugali tamsą ir „kelias su miglom jos liūdesys sunkus“, slepiasi šikšnosparniai.

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

Keliaudami gyvai ar virtualiai tikriausiai jau esate supažinę su Mažosios Lietuvos regiono etniniu simboliu – Kuršmarių laivų vėtrungė. Jų pradžia – XIX a., t. y. 1844 m. birželio 26 d., kai buvo paskelbtas valdžios įsakymas kiekvienam kaimui skirtingai ženklinti laivus, kad žvejybos prižiūrėtojai galėtų juos iš tolo atpažinti. Taigi skirtingų spalvų stačiakampio formos ženklai buvo skirti Klaipėdos ir Kuršių nerijos žvejų laivams (kurėnams) žymėti. Ilgainiui Kuršmarių krašto žvejai neišvaizdžias skardines plokšteles ėmė puošti, gražinti ir pavertė simboliu savo gyvenimo kodu, savotiška vizitine kortele, apipinta legendomis. Pasakojama, kad dviem žvejams išplaukus į Kuršių marias, staiga nurimęs vėjas. Vienam žvejui užmigus, antrasis nuobodžiavo ir ėmė iš lentelių drožti ženklus. Išdrožęs savo namus, paskui bažnyčią, ant jos kryžių. Staiga pakilęs vėjas ir išpūtęs bures. Kaip ten bebūtų, vėtrungės simboliais prabilo apie žvejų kasdienybę, šeimą, ūkį, svajones, tikėjimą, o ilgainiui tapo savotišku gyvenvietės, šeimos herbu ir etnokultūriniu Mažosios Lietuvos ženklu, liudijančiu sudėtingą istorinę praeitį ir krašto savitumą, pajūrio žmonių gyvensenos ypatumus. Dabar juokaujama, kad vėtrungės yra senovinis Pamaro krašto žmogaus „Facebook“ profilis.

5 uždutis. Patyrinėkite vėtrungės schemą ir, apibendrinami pamokos medžiagą, sukurkite savo gimtuosius namus, tėviškę simbolizuojančią vėtrungę.

Vėtrungė – įtaisas vėjo kryptčiai rodyti, vėjarodis.

„Lietuvių kalbos žodynas“

Vėtrungė, vėjarodė, vėlunga, vėlungė, vėlūkas, vėlukas, velukas – prietaisas vėjo kryptčiai rodyti.

Kostas Frankas „Mažosios Lietuvos enciklopedija“

Galite remtis šiais patarimais:

- vėtrungę kurkite pasirinktu būdu – aprašykite, kurkite koliažą, pieškite;
- prisiminkite 1 temoje kurtą šeimos herbą, simbolį, šūkį;
- remkitės 1 užduotyje užrašytais žodžiais;
- vėtrungėje pavaizduokite šeimos, giminės narius;
- pasirinkite jums ir jūsų šeimai svarbias spalvas, formas, profesijų, pomėgių simbolius;
- raskite ženklų, tinkančių atskleisti jūsų ir jūsų tėvų gimtąją ar gyvenamąją aplinką.

Priešvėjinės dalies viršuje dažnai vaizduojamas namas, kaip jaukumo, pilnatvės bei turto ir nuosavybės simbolis, laivo savininko raidžių inicialai.

Aukščiausioje vėtrungės dalyje įprasta vaizduoti religinius simbolius. Dažnai vėtrungės viršūnę puošė kryžius, laikytas krikščioniškojo tikėjimo, vyro simboliu, arba apskritimas – moters ženklas. Taip pat buvo vaizduojamas gyvūnas, augalas, pvz., dobilas – laimės ir sėkmės simbolis, pilis, laivas ir pan.

Pavėjinė vėtrungės dalis buvo skirstoma į 3 ir daugiau dalių. Čia vaizduojami simboliai: namai, bažnyčios, žmonės, gyvūnai, įvairūs daiktai, briedis (miškas), raitelis (kelias) ir pan.

Priekinė vėtrungės priešvėjinė vėjo kryptties smailė vadinta gamtos stichijų simboliu: čia dažnai vaizduota saulė, mėnulis, vėjas, oras.

Už vėtrungės ašies esantys ženklai siejasi su žvejo šeima, ūkiu. Įvairūs brūkšniai, linijos, taškai rodė vaikų skaičių; svirtys, laivai, žirgeliai – turto, šeimos, darnos simboliai.

1.1 „Žemėje yra vieni namai“

Gimtųjų namų vėtrungė

Rašymui

A series of horizontal lines for writing, consisting of 20 evenly spaced lines across the page.